

УДК 811.111'25

Грищенко Яна Сергіївна

к. філол. н., доцент кафедри англійської мови технічного спрямування №1

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Сидоренко Ірина Анатоліївна

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація: Дана стаття присвячена вивченню мови англомовних міжнародних нормативно-правових документів. Основна увага приділяється вивченню особливостей перекладу останніх відповідно до окремих типів граматичних трансформацій. Матеріалом дослідження стали міжнародні протоколи, конвенції, угоди, договори та хартії. Проведено кількісний аналіз вживання різних типів граматичних трансформацій. За результатами дослідження встановлено, що граматичні трансформації слугують важливим засобом збереження семантичного наповнення міжнародних документів. Найбільш вживаними перекладацькими трансформаціями виступають розповсюдження та перестановка компонентів речення.

Ключові слова: міжнародний документ, офіційно-діловий стиль, граматична конструкція, трансформаційний підхід, перекладацька трансформація.

Постановка проблеми. Кількість міжнародних документів, як і потреба у їх вивченні з лінгвістичної точки зору, постійно збільшуються. Існує багато дослідницьких робіт стосовно перекладу технічної та наукової термінології, але недостатньо розкрито проблему перекладу специфічної термінології, зокрема

міжнародної нормативно-правової термінології, не розроблено систему правил, які могли б допомогти при перекладі міжнародної документації, недостатньо висвітлено питання послідовності роботи над текстом нормативного характеру під час перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес вчених до детального аналізу особливостей перекладу міжнародних документів не вщухає. З кінця ХХ століття дослідженнями у цій галузі займалися І. І. Борисенко, О. Р. Зарума-Панських, В. В. Калюжна, А. Н. Ковалева, О. В. Коновченко, В. Н. Крупнова, С. Е. Максимова, Е. Н. Муратова, Ж. Ш. Сафарова, В. В. Чепелюк. Сьогодні, стилістичні особливості перекладу міжнародної документації вивчає В. Ю. Кизим (2010), І. А. Рудь (2010), термінологічний підхід до аналізу міжнародної документації використовують Н. Є. Кащишин (2011), О. В. Лось (2013), лексичні та граматичні особливості перекладу міжнародних документів досліджуються у роботах О. В. Васильченко (2014), Л. О. Ярової (2016).

Метою нашої роботи є вивчення особливостей перекладу англомовної міжнародної документації відповідно до окремих типів граматичних трансформацій. Саме кількісний аналіз уживання різних типів граматичних трансформацій і складає **новизну** нашої роботи.

Матеріалом дослідження є 3 міжнародні протоколи, 6 конвенцій, 4 угоди, 5 договорів та 1 хартія.

Виклад основного матеріалу. В залежності від типу документу, завдань комунікативного характеру текстовий матеріал документу здобуває ту чи іншу форму організації. Цей факт стає вирішальним при відборі мовних засобів. Причому в різних жанрах документів мовні засоби отримують різне змістове та логічно-структурне навантаження. За даними засобами закріплюються певне значення і зміст в кожному типі документів. Отже, слід мати на увазі, що при перекладі документів необхідно зберігати не тільки змістовий бік, але й по можливості відбирати структури, найбільш близькі або співпадаючі зі структурами в тексті оригіналу як з точки зору великого синтаксису, так і з точки зору граматичних конструкцій.

У якості прикладу наведемо граматичні особливості перекладу таких міжнародних документів, як протоколи – конспективні записи виступу делегатів (учасників), в яких відображені результати переговорів між двома сторонами [1, с. 75].

Форма спілкування такого документу – письмовий виклад усного виступу. Саме це положення впливає на синтаксис та деякі граматичні особливості мови протоколів.

Особливої уваги в архітектоніці протоколу заслуговує абзац, який використовується для більш чіткого розмежування думки, та синтаксичний паралелізм. Використання останнього можна пояснити тим фактом, що виклад в протоколах дається звичайно в формі непрямой мови. Тут основну роль відіграють дієслова “говоріння” або їх контекстуальні синоніми: *to suggest, to express opinion, to stress, to support*.

Чіткості документу протоколу також сприяють різні союзи та союзні слова, що створюють логічну послідовність викладу особливо при вживанні на початку абзацу: *then, moreover, nevertheless* і т.д.

Лексичні засоби слугують для логічного злиття та зв'язності тексту: *as for smth – що стосується; with regard to smth – відносно чого-небудь;*

До засобів членування відносяться також порядкові числівники: *first – по-перше; secondly – по-друге; thirdly – по-третє*.

При створенні шаблону важливу роль відіграють граматичні конструкції. Насамперед, це такі конструкції як обов'язкова інверсія підмета та присудка, дієприслівниковий зворот, пасивна форма (часто з займенником *it* в ролі підмета), вираження підмету іменником – суб'єктом пасивної конструкції. Деякі дослідники акцентують увагу на дієприкметникових, інфінітивних та герундіальних зворотах (Коммисаров та ін., 1965; Мірам, 2002; Сафаров, 2000). Зокрема, Г. Е. Мірам вважає, що переклад таких зворотів пов'язаний безпосередньо з їхньою функцією в реченні [7, с. 185].

Те, що тексти протоколів мають також специфічну рису, що впливає як на їх композицію, так і на вибір лексичних засобів підкреслює В. В. Калюжна [4, с.

98]. Речення в протоколах можуть бути пов'язані логічно не тільки так званою ланцюговою послідовністю, а й мати більш далекі зв'язки між реченнями. При цьому можуть поєднуватися речення на великій текстовій відстані одне від одного в рамках одного виступу, документу, а також виходити за їх межі, з'єднуючи виклад з іншими джерелами відповідної тематики.

До засобів дальнього зв'язку належать в основному лексичні та фразеологічні засоби: *with regard to* – *що стосується*; *the latter* – *останній*.

Широко використовуються також описові конструкції, де дальній зв'язок угадується із контексту. В тексті такий зв'язок забезпечується не словесно, а з допомогою умовних позначень.

Серед найбільш широко вживаних дієслів, які можуть забезпечувати дальній зв'язок, зустрічаються *remind, recall, refer, return*.

Розглядаючи протоколи з точки зору емоційно-експресивних можливостей, не можна обійти і той факт, що в силу своєї специфіки, вони мають деякі елементи мови, які зустрічаються в стилі розмовному літературному і виконують певні функціональні задачі. Сюди відносяться якісні прикметники суб'єктивно-оцінюючого значення: *vast, great, extreme, large*, прислівники, які нейтралізують навантаження прикметників: *very great*, якісні прислівники *vastly, extremely, greatly, immensely*.

Розмовну забарвленість протоколи міжнародних організацій отримують також завдяки вживанню деяких дієслів з післяйменниками, що мають розмовний характер: *to face up* – *зіткнутися*, *to bring about* – *здійснити*.

Проникнення усно-розмовного елемента в стиль офіційно-ділового викладення підтверджується використанням:

- 1) розмовних виразів та зворотів: *simply* – *просто*;
- 2) розмовної фразеології: *to be in hands* – *знаходиться в руках*;
- 3) емпатичних конструкцій;
- 4) питальних речень;
- 5) синтаксичної структури простого речення [4, с. 61].

Протоколи як окремий вид документів, зумовлені усним типом комунікації. Тому, в них присутні прості речення як елемент усного розмовного мовлення. Вживання простого речення на фоні великих синтаксичних конструкцій вносить елемент контрастності, в результаті структура простого речення стає стилістично маркованою.

Серед найбільш поширених виразів евфемістичного пласта зустрічаються такі як *to be questionable* – *викликати сумнів*; *quite* – *достатньо*; конструкції з прислівниками: *hardly* – *навряд чи*; *sufficiently* – *достатньо*.

З евфемістичними зближуються також інші способи вираження заперечення – так звані перифрастичні, не виражаючись при цьому певними сполуками чи словами.

Отже, текст офіційно-ділового характеру має безліч сегментів, які функціонують як єдине ціле та відтворюються як такі.

Синтаксична та семантична структура речень документів є дуже складною, тут домінують складні синтаксичні єдності та дієслівні форми. Все це змушує перекладача шукати таку трансформацію, яка б правильно передавала не тільки граматичний зміст документу, а й його прагматичне навантаження.

У ході проведеного дослідження були виявлені наступні граматичні трансформації, що застосовуються при перекладі міжнародної нормативно-правової документації. Це такі граматичні трансформації як функціональна заміна, розповсюдження, стягнення та перестановка компонентів (Табл. 1).

Таблиця 1. Загальна кількість граматичних трансформацій

Граматичні трансформації	кількість	відсотки (%)
1. Функціональна заміна	39	26,5
2. Розповсюдження	48	32,7
3. Стягнення	16	10,9
4. Перестановка компонентів	44	29,9

Перекладацька трансформація *функціональної заміни* використовується при частковому неспівпаданні структурно-семантичних властивостей тієї чи іншої синтаксичної одиниці в вихідній мові і в мові перекладу [3, с. 222].

Проведене дослідження показало, що для міжнародної документації, найбільш характерним є використання функціональної заміни при перекладі присудка:

A person empowered to act as temporary head of the consulate... - Особа, уповноважена для тимчасового керівництва консульством...

Members may be suspended from the exercise of the rights and privileges... - здійснення членських прав і привілеїв може бути призупинено... (“Віденська конвенція про консульські зносини”)

...welcomed the announcement to close the Chornobyl nuclear plant - ...привітав оголошення про закриття Чорнобильської атомної електростанції... (“Хартія українсько-американського партнерства і співробітництва”)

Наведемо кількісні показники граматичних трансформацій типу «функціональна заміна» у проаналізованому матеріалі (Табл. 2).

Таблиця 2. Граматична трансформація – функціональна заміна

Граматичні трансформації	кількість	відсотки (%)
функціональна заміна	39	26,5

Граматична трансформація **розповсюдження** застосовується тоді, коли рівень складності речення в вихідній мові нижче, ніж вимагається для даного контексту в мові перекладу [3, с. 222].

З таблиці 3 видно, що розповсюдження є найбільш частотною граматичною трансформацією при перекладі міжнародної нормативно-правової документації:

A party may claim relief ... - Будь-яка зі сторін має право на звільнення від відповідальності... (“Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків”)

...in view of its success - ...з урахуванням успішного виконання (“Договір про нерозповсюдження ядерної зброї”)

...to reflect the outcome of the negotiations - ...відобразити підсумки переговорів, що відбулися (“Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів”)

Наведемо кількісні показники граматичних трансформацій типу «розповсюдження» у проаналізованому матеріалі (Табл. 3).

Таблиця 3. Граматична трансформація - розповсюдження

Граматичні трансформації	кількість	відсотки (%)
розповсюдження	48	32,7

Стягнення – являє собою трансформацію, що застосовується у тому випадку, коли рівень складності вихідного речення є вищим, ніж дозволяють можливості мови перекладу для даного контексту [3, с. 222].

Як бачимо із таблиці 1, стягнення є найменш вживаною граматичною трансформацією при перекладі міжнародної нормативно-правової документації:

...Parties arrived at an amicable settlement - ...Сторони домовилися (“Заключний протокол до Конституції Міжнародного Поштового Союзу”)

Considering the commitment of the Parties to liberalize trade based on the principles... - Враховуючи зобов'язання Сторін лібералізувати торгівлю на принципах... (“Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів”)

Realizing that the purpose of privileges and immunities relating to special mission... - усвідомлюючи, що привілеї та імунітети, що стосуються спеціальних місій... (“Конвенція про спеціальні місії”)

Наведемо кількісні показники граматичних трансформацій типу «стягнення» у проаналізованому матеріалі (Табл. 4).

Таблиця 4. Граматична трансформація - стягнення

Граматичні трансформації	кількість	відсотки (%)
стягнення	16	10,9

Для нормативно правової документації типовою є *перестановка компонентів*, що використовується у випадках неспівпадіння традицій актуального членування речення в вихідній мові та мові перекладу [3, с. 222].

Цей вид трансформації є одним із провідних при перекладі міжнародної документації. Проілюструємо її застосування на наступних прикладах:

This Constitution shall remain open for signature in the Archives of the Government of the United Kingdom - цей Статут здається на зберігання до

архіву уряду Сполученого Королівства, де він залишається відкритим для підписання (“Конвенція членів ООН про дружбу та співробітництво на основі статуту”)

All the Parties to the Treaty undertake to facilitate, and have the right to participate in the fullest possible exchange of equipment, scientific and technological information for the peaceful uses of nuclear energy - всі Учасники Договору зобов’язуються сприяти якомога повнішому обмінові устаткування, науковою і технічною інформацією про використання ядерної енергії в мирних цілях і мають право брати участь у такому обміні (“Договір про нерозповсюдження ядерної зброї”)

Elimination from national arsenals of nuclear weapons and the means of their delivery... - Виключення ядерної зброї та засобів її доставки з національних арсеналів... (“Договір про нерозповсюдження ядерної зброї”)

Наведемо кількісні показники граматичних трансформацій типу «перестановка компонентів» у проаналізованому матеріалі (Табл. 5).

Таблиця 5. Граматична трансформація – перестановка компонентів

Граматичні трансформації	кількість	відсотки (%)
перестановка компонентів	44	29,9

Проведене дослідження дозволило встановити частотність вживання певних видів трансформацій в залежності від типу нормативно-правового документу (Табл. 6).

Таблиця 6. Співвідношення граматичних трансформацій в залежності від типу міжнародного документу

	Граматичні трансформації (%)
Протоколи	19
Договори	31
Угоди	21,9
Конвенції	39,2
Хартії	35,1

Як бачимо із таблиці 6, відсоткове співвідношення граматичних перекладацьких трансформацій варіюється в залежності від виду документу.

Отже, можемо зробити висновок, що форма та організація текстового матеріалу міжнародного документу впливають на вибір тієї чи іншої перекладацької трансформації.

Висновки і пропозиції. На основі проведеного дослідження встановлено, що стиль міжнародних документів не можна віднести до якогось одного з видів ділового стилю. Дану документацію не можна розглядати в цілому, не розмежовуючи її за видами, так як стилістичні засоби того чи іншого документу не однотипні, що і створює їх специфіку. В міжнародних документах першорядними є наступні риси: логічність, офіційність, беземоційність, точність та стереотипність.

В залежності від завдань комунікативного характеру текстовий матеріал документу здобуває ту чи іншу форму організації. Мовною базою міжнародної документації є загальнонавчана лексика нейтрального пласта, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою (зокрема, термінами різних підмов), а також скороченнями, аббревіатурами, неасимільованими латинськими та французькими вкрапленнями.

При створенні граматичного шаблону міжнародного документу важливу роль відіграють такі граматичні конструкції як обов'язкова інверсія підмета та присудка, дієприслівниковий зворот, пасивна форма, а також відповідні часові форми та модальні дієслова. При перекладі міжнародної нормативно-правової документації повинен зберігатися не тільки змістовий бік, але й відбиратися структури, найбільш близькі або співпадаючі зі структурами в тексті оригіналу як з точки зору великого синтаксису, так із точки зору граматичних конструкцій. Семантичне наповнення міжнародних документів може бути збережене завдяки застосуванню різних видів граматичних трансформацій. До граматичних трансформацій, що застосовуються при перекладі міжнародної нормативно-правової документації можна віднести такі граматичні трансформації як функціональна заміна, розповсюдження, стягнення та перестановка компонентів речення. За результатами дослідження встановлено, що найбільш вживаними перекладацькими трансформаціями виступають

розповсюдження та перестановка компонентів речення. Перспективою дослідження вважаємо вивчення лексико-фразеологічних засобів перекладу міжнародних нормативно-правових документів.

Список літератури:

1. Борисенко І. І., Євтушенко Л. І., Дайненко В. В. Англійська мова в міжнародних документах і дипломатичній кореспонденції / І. І. Борисенко, Л. І. Євтушенко, В. В. Дайненко // Навчальний посібник . 2-е видання, зі змінами та доповненнями. – К. : “Логос”, 1999. – 416с.

2. Васильченко О. В. Лексико-грамматические особенности перевода англоязычных внешнеэкономических договоров / О. В. Васильченко // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 4. – С. 28-31. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2014_4_9.

3. Казакова Т. В. Практические основы перевода / Т. В. Казакова. – СПб. : Лениздат; Издательство “Союз”, 2002. – 320с.

4. Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжная. – К. : Наук. Думка, 1982 – 376с.

5. Кащишин Н. Є. Особливості перекладу англійських дипломатичних термінів українською мовою / Н. Є. Кащишин // Іноземна філологія. – 2011. – Вип. 123. – С. 240-245.

6. Кизим В. Ю. Стилiстичнi особливостi перекладу мiжнародних документiв (на матерiалi законодавчої бази щодо захисту прав людини та протидiї торгiвлi людьми) / В. Ю. Кизим // Фаховий та художнiй переклад: теорiя, методологiя, практика: матерiали доповiдей III Мiжнародної наук.-практ. конференцiї 2-3 квітня 2010 р. / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. І. Сидоренка. – К. : Аграр Медiа Груп, 2010. – С. 208-214.

7. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик / Г. Э. Мирам. – К. : Ника-Центр; 2000. – 157с.

8. Рудь І. А. Жанрово-стилiстичнi особливостi перекладу англiйських юридичних документiв / І. А. Рудь // Компаративнi дослідження слов'янських

мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2010. – Спец. вип. С. 118-123. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_Spets.vip._20

9. Ярова Л.О. Граматичні особливості англомовних міжнародних документів в аспекті перекладу / Л.О. Ярова // Наукові записки. – Випуск 144. Серія : Філологічні науки. – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2016. – С. 233-237.

Грищенко Яна Сергеевна

к. филол. н., доцент кафедри англійського мовного технічного напрямку №1
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Сидоренко Ірина Анатольевна

преподаватель кафедры английского языка технического направления №1
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА МЕЖДУНАРОДНОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ

Аннотация: Данная статья посвящена изучению языка англоязычных международных нормативно-правовых документов. Основное внимание уделяется изучению особенностей перевода последних в соответствии с отдельными типами грамматических трансформаций. Материалом исследования стали международные протоколы, конвенции, соглашения, договоры и хартии. Проведен количественный анализ применения различных типов грамматических трансформаций. По результатам исследования установлено, что грамматические трансформации служат важным средством сохранения семантического наполнения международных документов. Наиболее употребляемыми переводческими трансформациями выступают распространение и перестановка компонентов предложения.

Ключевые слова: международный документ, официально-деловой стиль, грамматическая конструкция, трансформационный подход, переводческая трансформация.

Gryshchenko Yana

PhD in Philology, Associate Professor, Department of the English Language of Technical Orientation №1, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Sydorenko Iryna

teacher of the Department of the English Language of Technical Orientation №1, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

GRAMMATICAL PECULIARITIES OF INTERNATIONAL DOCUMENTS TRANSLATION

Summary: The present article is dedicated to the study of English international regulatory documents. The main focus is given to the research of the translation peculiarities of the above mentioned documentation according to the certain types of grammatical transformations. International protocols, conventions, agreements, treaties and charters have been chosen as a research material. Quantitative analysis of the use of different types of grammatical transformations has been conducted. The investigation has shown that different types of grammatical transformations serve to preserve the semantic content and stylistics of English international documents. The most common translation transformations while translating such documents are distribution and rearrangement of the sentence components.

Keywords: international document, official style, grammatical construction, transformation approach, translation transformation.